

УДК (343.3/76355.012)(477)

Яна Сергіївна Кулькіна,

*ад'юнкт Харківського національного
університету внутрішніх справ*

**ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМИ ВИНИ
У ЗЛОЧИННОМУ ПОРУШЕННІ ПРАВИЛ
ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, А ТАКОЖ
ІЗ РЕЧОВИНАМИ І ПРЕДМЕТАМИ,
ЩО СТАНОВЛЯТЬ ПІДВИЩЕНУ НЕБЕЗПЕКУ
ДЛЯ ОТОЧЕННЯ (СТ. 414 КК УКРАЇНИ)**

Зміст суб'єктивної сторони складу злочину розкривається за допомогою таких ознак як вина, мотив і мета. Ці ознаки органічно пов'язані між собою, але кожна з них має власний зміст, і жодна з них не включає в себе іншу як складову частину. Аналізуючи злочини, які полягають у порушенні правил поведінки зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, передбачені ст. 414 Кримінального кодексу України, зупинимось детальніше на проблемі визначення форми вини у складі зазначеного злочину.

У кримінальному праві України поняття вини дано в чинному КК, згідно із ст. 23 якого вона є психічним ставленням особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та до її наслідків, вираженим у формі умислу або необережності [1, с. 73]. При цьому одні злочини можуть бути вчинені тільки умисно, інші можуть бути тільки необережними, треті – як умисно, так і необережними.

Проте, кримінальному законодавству відомі склади злочинів, для суб'єктивної сторони яких властиве специфічне психічне ставлення, котре іменується «подвійною» або «змішаною» формою вини.

Перш за все воно характерне для злочинів, які сконструйовані з двох і більше злочинних діянь, кожне з яких, якщо розглядати його окремо, представляє собою самостійний злочин, але які в силу їх органічної єдності складають один злочин, охоплений однією статтею КК (такі склади злочинів прийнято називати складними (або складеними) [2, с. 85].

Злочини з подвійною формою вини мають місце тоді, коли в межах одного складу злочину одночасно містяться як усі ознаки, притаманні умисній формі вини (прямої або непрямої умислу), так і усі ознаки, притаманні необережності (самовпевненості або недбалості) [3, с. 9]. Наслідки ж, що зазначені в конкретних статтях, утворюють окремий злочин.

Змішана форма вини має місце у тих випадках, коли в межах одного складу злочину одночасно містяться деякі ознаки, властиві умисній вині, та всі ознаки, властиві необережності [3, с. 27]. Як правило, до таких складів злочинів відносяться ті, в яких міститься сукупність іншого (не кримінально-правового) правопорушення, яке саме по собі може бути як умисним, так і необережним, та злочину, який передбачає тільки вину у формі необережності.

Формулювання диспозиції ст. 414 КК України не містить прямих вказівок на те, чи є даний злочин умисним або необережним. У зв'язку з цим слід розрізняти психічне відношення суб'єкта як до самого порушення правил поведінки зі зброєю та предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, так і до настання суспільно небезпечних наслідків. У літературі вказується, що психічне ставлення винного до порушення правил поведінки може бути як умисним, так і необережним. Проте його ставлення до шкідливих наслідків своїх дій – виключно необережне [4, с. 543].

Слід зазначити, що при відсутності наслідків саме по собі діяння, яке входить до об'єктивної сторони передбаченого ст. 414 КК злочину не тягне кримінальної відповідальності, бо є іншим (не кримінально-правовим) правопорушенням. Тому тут доречно говорити про вину в адміністративно-правовому або дисциплінарному розумінні. Таким чином, умисне або необережне порушення вказаних вище правил не може характеризувати суб'єктивну сторону злочину в цілому, але може свідчити про стан суспільної небезпеки особи, впливаючи на вид та розмір покарання при його призначенні.

Порушення правил може вчинюватись з прямим умислом або із злочинною недбалістю [5, с. 90]. При прямому умислі винна особа усвідомлює, що порушує правила поведінки зі зброєю, розуміє суспільну небезпечність і протиправність свого

діяння, але все одно бажає поступити таким чином. При злочинній недбалості особа не розуміє, що вона порушує правила поведіння зі зброєю (чи іншими загальнонебезпечними предметами) внаслідок своєї неуважності або через інші дії, хоча вона повинна була і могла передбачити, що порушує певні правила.

Слід вказати, що в юридичній літературі висловлено думку, згідно якої суб'єктивна сторона злочину при порушенні правил поведіння зі зброєю та іншими предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, характеризується виключно необережною формою вини у двох її видах [6, с. 261]. Водночас, така позиція належної аргументації не має. Виключно необережним, як вже зазначалось вище, може бути ставлення винного лише до шкідливих наслідків своїх дій. Так, при злочинній самовпевненості особа передбачала можливість спричинення потерпілому тілесних ушкоджень (створення небезпеки для довкілля тощо), але легковажно розраховувала на відвернення таких наслідків. При цьому винна особа розраховує на власний досвід, сили, на поведінку інших осіб або інші обставини, які об'єктивно здатні відвернути настання тілесних ушкоджень. При психічному ставленні до шкідливого наслідку у виді злочинній недбалості винна особа не передбачає можливості настання тілесних ушкоджень, хоча повинна була і могла їх передбачити [5, с. 90–91]. В літературі відзначається, що питання про психологічний зміст злочинної недбалості є одним з найбільш складних в теорії кримінального права [7, с. 34]. Оскільки кримінальна відповідальність пов'язується зазвичай лише зі свідомою, вольовою поведінкою суб'єкта, то поширена думка, що недбала поведінка має вольовий характер. При цьому воля винного в необережних злочинах може проявлятися лише в поведінці, але не у ставленні до наслідків, які він не передбачав, проте повинен був та мав змогу передбачити. Недбала вольова поведінка характеризується поверховим судженням винного про конкретні умови вчинюваних ним свідомих дій, зневажливим ставленням, як до цих умов, так і до правил безпеки.

Прихильники іншої точки зору вважають, що злочинна недбалість має місце в тих випадках, коли у суб'єкта була реальна можливість вірно оцінити ситуацію, передбачити небезпечні наслідки своєї поведінки та запобігти їх настанню, однак не

проявив для цього належної вольової напруги, вольових зусиль і не здійснив необхідної вольової дії [8, с. 106–107].

Таким чином, при вчиненні злочину, передбаченого ст. 414 КК України, психічне ставлення винного до вчиненого діяння та його наслідків місце характеризується складною формою вини. Цей висновок має важливе значення для кваліфікації злочину за ст. 414 КК, для організації профілактики і попередження передбачених нею правопорушень. З цього висновку випливає, зокрема, необхідність визначити місце цього злочину у класифікації злочинів за формою вини. Беручи до уваги те, що саме по собі діяння, передбачене ст. 414 КК України, не є злочином, а стає ним тільки за умови, що воно спричинило певні (тяжкі) наслідки, вирішальне значення для оцінки виду аналізованого злочину в зазначеній класифікації має необережне ставлення до цих наслідків. Воно і визначає віднесення цих злочинів до групи необережних.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т./за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Т. 1: Загальна частина/Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. Харків: Право 2013. 1040 с.
2. Бажанов М. И. Назначение наказания по советскому уголовному праву. – Киев: Вища школа, 1980. 216 с.
3. Пинаев А. А. Особенности составов преступлений с двойной и смешанной формами вины. Харьков: Юрид. ин-т, 1984. 51 с.
4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т./за заг. ред. Андрушка П. П., Гончаренка В. Г., Фесенка С. В. 3-те вид., допов. Т. 2: Особлива частина. Київ: Прав. єдність, 2013. 624 с.
5. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): навч. посіб./Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків: Право 2011. 184 с.
6. Военно-уголовное право: учебник/Х. М. Ахметшин, И. Ю. Бельый, Ф. С. Бражник и др.; под ред. Х. М. Ахметшина, О. К. Зателепина. М.: За права военнослужащих, 2008. 384 с.
7. Дагель П. С. Неосторожность. Уголовно-правовые и криминологические проблемы. М.: Юрид. лит., 1977. 144 с.
8. Клочков В. В. Вопросы борьбы с неосторожной преступностью // Современные проблемы уголовного права (по материалам XII Конгресса Международной ассоциации уголовного права): сб. науч. работ. М.: ВИ по ИП и РМПП, 1981. С. 100–131.

Одержано 18.04.2017